

וארא

מען דארף דאך אבער פארענטפערן די שאלה הנ"ל לכל המפרשים — ובפרט לויטן טעם הנ"ל (ודיעה) — וועלכן דער אלטער רבי ברענגט להלכה אין שו"ע — אז די ד' כוסות זיינען כנגד די ד' לשונות של גאולה.

ב. דער דין איז, אז צום סדר דארף מען נעמען דריי מצות.

און דער טעם דערויף איז, ווייל מען דארף האבן צוויי שלימות, לבצוע עליהן כמו בשאר יו"ט און עוד פרוסה אחת משום לחם עוני¹⁰ (אדער, ווי עס שטייט אין מרדכי¹¹ נאך א טעם: שלש מצות לזכר לחמי תודה).

(6) בבגדי ישע למרדכי שם משמע שמפרש שאין פלוגתא כ"א שצריכים לב' הטעמים (ע"ש). אבל מפשטות הלשון בירושלמי וביר' שם (משא"כ בשמיר, כדלקמן הערה 8) משמע שהם ב' דיעות, וראה הערה הבאה.

(7) אריח שם. וראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 14 ואילך (הגש"פ עם באורים (קה"ת תשמ"ז) ע' תה ואילך). ושם, שיל' שנפק"מ (גם) להלכה בין הטעמים, אי הסיבה הוי תנאי בשתיית ד' כוסות, ע"ש.

(8) ביס"ת שם תירץ, א"נ משום קרא דכוס ישועות אשא כדמשמע לקמן בשמיר פ"ז (שם) דקאמר (בהמשך להטעם ד"ד, גאולות) לקיים מה שנאמר כוס ישועות אשא (והיינו דענין של גאולה וישועה צ"ל על כוס דוקא. וראה גם מ"מ"ם שם. ח"י חת"ס לפסחים צט, ב).

אבל לפמ"ש במרדכי (ע"ד הגירסא בירושלמי וביר' שם) לכך י"מ כנגד ד' כוסות האמורים לישועה, הי' טעם שני.

(9) טורש"ע (ודאדה"ז) אריח סתע"ג סיד (פ"כ). טור שם סו"ס תעה. שר"ע (ודאדה"ז) שם ס"א (פ"ג). (10) א' דאדה"ז סתע"ה שם. וראה נ"ב הטורש"ע סתע"ה שם.

(11) סוף פסחים — סדר של פסח' (ועד"ז במ"מ"ם שם סתרי"ח. מהר"ל ה"ל ההגדה. וראה בארוכה לשי"ש ח"ב ע' 30 ואילך (נדפס גם בהגש"פ

א. חז"ל זאג'ן, אז די ד' כוסות וואס די חכמים האבן מתקן געווען צו טרינקען בליל פסח, זיינען כנגד די ד' לשונות של גאולה (וואס שטייען בתחלת פרשתנו) — והוצאתי והצלתי וגאולתי ולקחתני.

פרעגט דער מרדכי¹²: „ליבעי ארבע לחמים — אכילת מצה בליל פסח איז דאך מן התורה (און) על שום שנאלול אבותינו ממצרים“ וואלט דאך (מער) מתאים געווען צו מתקן זיין מ'זאל צום „סדר“ נעמען פיר מצות כנגד די ד' לשונות של גאולה?

דער מרדכי איז ממשיך: „לכך י"מ כנגד ד' כוסות האמורים לישועה כ"י — די שאלה האמורה איז דער טעם פון די „יש מפרשים“ אז די כוסות זיינען „כנגד ד' כוסות האמורים לישועה“, וואס דאס איז ניט שייך בלחם.

(1) ירושלמי פסחים פ"א ה"א. ביר' פס"ה. ה. שמיר פרשתנו פ"ז, ד. ועוד.

(2) ג' ר"ז.

(3) פסחים — תוספת מעריב פסחים קרוב לתחלתו. ועד"ז הקשה במטה משה סתרי"ז. יפה תואר השלם לביר' שם (אלא שהוא מפרש (ועד"ז במ"מ"ם) ולא במיני תבשילין או שאר ענינים, ורק ע"ז מתאים תירוצו (וא) „משום דין משום חירות. אבל במרדכי י"ל שהכוונה בקשייתו היא כפסחים].

(4) משנה פסחים (קטז, ב). וראה שר"ע אדה"ז אריח סתע"ב סיד: אכילת כית . . מצה . . הכריכה . . אפי"מ . . שתיית ד' כוסות . . שכל דברים אלו הם זכר לגאולה ולחירות.

(5) הובא ג"כ בדעת זקנים בקה"ת בא י"ב, ח. ל' המנהג (שנסמן לקמן הערה 16). מ"מ"ם שם. וראה דעת ריב"ל בביר' שם: ירושלמי שם (כוסות של נחמות) — אלא ששם, שר' כוסות הם כנגד די כוסות של טורענות כ"י, וכנגדן . . כוסות של ישועה (נחמות) לעתיד. וראה הערה 8.

גענומען פון (טומאת) מצרים — נגלה עליהם ממה"מ הקב"ה וגאלם.

ויל אַז דאָס איז דער ענין וואָס די שלימות פון גאולת מצרים איז געווען ערשט ביי מתן תורה ווי מען זעט עס אויך אין די ד' לשונות של גאולה, אַז דער פערטער (לעצטער¹⁵) לשון, ולקחתי אתכם לי לעם, מיינט — בשעת — דורך — מתן תורה¹⁶ — וויל דער תכלית פון גאולת מצרים ושלמותה איז אַז די אידן זאלן אַרויס בשלימות פון (טומאת) מצרים. וואָס דאָס האָט זיך געטאָן בפועל אין די טעג צווישן יציאת מצרים און מתן תורה, ווען אידן האָבן זיך געגרייט צו קבלת התורה¹⁷, ביז אַז קומענדיק צו מתן תורה זיינען אידן שוין געווען ראוי צו דעם תואר „גוי קדוש“.

לויט דעם איז מובן דער חילוק צווישן „מצה“ און „יין“ (כוסות)¹⁸:

מצה איז מדגיש די גאולת מצרים ווי זי איז געקומען (ניט (אַזוי) מצד דער עבודה פון אידן, נאָר) אין אַז אופן פון — בלשון ההגדה „מצה זו שאנו אוכלים .. על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם ממה"מ הקב"ה וגאלם, מצד דעם אוי-

והלוסיף אַז וויבאלד אַז יעדער ענין אין תורה איז בדיק, איז מסתבר לומר, אַז אויך דער מספר פון ג' מצות איז (ניט) נאָר מצד אַ זייטיקן טעם, נאָר אויך — ווי מספר הכוסות) פאַרבונדן מיטן תוכן וטעם פון אכילת מצה בכלל, וואָס איז (כנ"ל). על שום שנגאלו אבותינו ממצרים¹⁹.

עפ"ז קומט אויס, אַז אין גאולת מצרים זיינען פאַראַן צוויי ענינים: איין ענין וואָס באַשטייט פון דריי פרטים, וואָס דער ענין (פון דער גאולה) ווערט אויסגעדריקט אין אכילת מצה, און דערפאַר נעמט מען דריי מצות: און אַ צווייטער ענין וואָס באַשטייט פון פיר פרטים (ד' לשונות של גאולה), וואָס כנגדם האָט מען מתקן געווען די ד' כוסות.

ג. וי"ל הביאור אין דעם:

עס איז ידוע וואָס שטייט אין ספרים²⁰ אַז בשעת יציאת מצרים זיינען אידן ניט געווען ראוי צו דער גאולה, און עד כדי כך, אַז ווען אידן בלייבן נאָך איין רגע אין מצרים, וואָלטן זיי וי"ל אינגאַנצן פאַרזונקען געוואָרן אין טומאת מצרים (חמשים שערי טומאה). נאָר דער אוי-כערשטער האָט זיי „כהרף עין“ אַרויס-

הניל ע' ת ואלך) — שכוונת המרדכי היא לטעם על ג' מצות (משא"כ בטור וימא' סתע"ה. שו"ע אדה"ז סתנ"ח ס"ה). ע"ש. — עוד טעמים ראה הגש"ם (קה"ת) עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' ו.

12) לטעם המרדכי הנ"ל היו שייך לגאולה כמיש שם, והשתא נמי נגאלו משכבוד מצרים. אבל זוהי שייכות לכללות ענין של גאולה, ומסתבר לומר שיש שייכות בין המספר ג' (מצות) גם עם תוכן התייחוד לגאולת מצרים (ע"ד ד' לשונות של גאולה). 13) ראה צרור המור בא יב, מ. ועוד — הובאו בהגש"ם הנ"ל ע' ל. וראה זהר חדש ר"ס יתרו. 14) מכליתא (הובא בפרש"י) בא יב, מא. — וע"ס המבואר בפנים מובנת הדגשת המכילתא, כהרף ע"ד.

15) כמש"נ (שמות ג, יב) כהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה.

16) כי „והבאתי“ (שפסוק ח) אינו לשון של גאולה, אלא כשורת הארץ היא (ס' המנהיג הל' פסח ס' נא. וראה גם תוס' הדר זקנים פרשתנו כאן דאין זה לשון גאולה. אבל ראה דעת זקנים שבהערה 5. ואכ"מ).

17) רבינו בחיי, ספורנו ומדרש הגדול ע"פ. מאירי פסחים צט, ב. מטי"מ סתר"י (ב.הדרק השני). ועוד.

18) ראה ז"ח שם. ר"ן סוף פסחים. ועוד (ראה לקרש חכ"ב ע' 114).

19) יתרו יט, ו.

20) להעיר מגבורות ה' להמהר"ל פרק ט.

דאס מיינט — דער אַרויסגיין פון רע
בדרר אתכפיא²⁹, מצד קבלת עול.

משא"כ יין וואס האט א טעם, א גע-
שמאק, ביז אז דאס רופט אַרויס שירה
ביים אדם השותה (אין אומרים שירה
אלא על היין³⁰) — איז עס א „זכר
לגאולה ולחירות“³¹ אויך ווי זי האט זיך
סוף-סוף אויפגעטאן בפועל ביי אידן, אז
זיי (מצד זייער עבודה ומציאות³²) זיי-
נען נגאל געווארן פון דעם רע פון
מצרים.

ד. עפ"ז וועט מען פאַרשטיין דעם
טעם החילוק צווישן דעם מספר המצות
(ג') און מספר הכוסות (ד')³³:

אין די ד' לשונות של גאולה איז דא א
חילוק צווישן די ערשטע דריי לשונות
און דעם פערטן: די ערשטע דריי
לשונות — „והוצאתי אתכם מתחת
סבלות מצרים והצילתי אתכם מעבודתם
וגאלתי אתכם בזרוע נטוי“ ובשפטים
גדולים — זיינען עניני גאולה וועלכע
זיינען געווארן באלד ביי יציאת מצרים,
ווייל זיי זיינען געקומען מלמעלה, כנ"ל;
משא"כ דער פערטער ענין „ולקחתי
אתכם לי לעם“, כאטש אויך דא ווערט
געזאגט „ולקחתי“ (מלמעלה), איז עס
אבער אפהענגיק פון אידן, זיי דאַרפן
ווערן ראוי צו זיין „לי לעם“. און דאס
האט זיך ערשט אויפגעטאן בפועל
בשלימות ביי מתן תורה (כנ"ל).

און דעריבער איז מצה במספר ג' —
כנגד די ערשטע דריי לשונות של גאולה
— ווייל אין מצה איז מודגש די גאולה

בערשטן: מצה איז פאַרבונדן מיטן
„חפזון“²¹ פון דער גאולה — „לא הספיק
בצקת של אבותינו להחמיץ“ — דער
„חפזון“ אַרויסצונעמען²² די אידן פון
טומאת מצרים²³ (כנ"ל).

און דערפאַר מוז מצה זיין א „לחם
עונני“²⁴ דוקא, אין עני אלא בדעת²⁵, זכר
למצב פון עניות אין קדושה וטהרה.
ובפשטות — א לחם וואס האט ניט קיין
טעם (ווי חמץ אדער מצה עשירה²⁶) —
ווייל „טעם“ ווייזט²⁷ אויף אן ענין וואס
דער אדם האט אין דעם א געשמאק, צי
ווייל דאס איז מוטעם ומוסבר בשכלו
אדער ער פילט אין דעם א הרגש וחיות
במדותיו: וויבאלד אבער אז די גאולה
פון (טומאת) מצרים איז געקומען
מלמעלה (און ניט מצד דער הכנה
דערצו מצד די אידן), איז מובן, אז ס'איז
בא זיי ניט געווען א „טעם“ אין דעם.
עבדים היינו לפרעה במצרים, ועבדא
בהפקירא ניהא ליה²⁸, ואפילו בט"ז ניסן
ולאחריי איז ביי זיי נאך פאַרבליבן פון
רע וטומאת מצרים און עס איז געווען
ברח העם אנטלאפן פון מצרים, וואס

(21) ראה טז, ג ובפרש"י שם.

(22) שעפ"ז מובן התוכן דלא הספיק כו'
והשיבותו ועד כדי כך — שמדאורייתא צ"ל אכילת
מצה — ע"ש זה.

(23) ראה לקו"ת אמור לה, ב. במדבר א, ג.
ובארוכה — אוה"ת בא (ע' רצא ואילך. כרך ח ע'
בתחמק ואילך). המשך וככה תרל"ז — בתחלתו
ושם פקכ"ט ואילך. ד"ה כי בחפזון (והמשכן) תשיח.
ועוד. וראה תניא פ"א.

(24) פ' ראה שם.

(25) נדרים מא, רע"א.

(26) פסחים לו, א. טרשו"ע (וראדה"ז) אר"ח
תסס"ב ס"א (ס"א, ס"ז).

(27) ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 124 ואילך.
וש"נ.

(28) גיטין יג, רע"א.

(29) תניא שם.

(30) ברכות לה, א. ושי"נ.

(31) ראה הערה 4.

(32) וי"ל שווה החילוק (בהשלימות): עבדי אתם

— בשעת מ"ת (ולגזח) — ולא עבדים לפרעה —
בט"ז בניסן (ובקרי"ס).

[ע"ד משל — פון די אותיות („מקבל“)
פון א דבר שכל: יעדער שכל האט זיינע
„אותיות“ אין וועלכע ער איז אנגעטאן,
אבער אין דעם דבר שכל עצמו, ווי ער
איז נאך איידער דער מענטש באגרייפט
עס בכלי שכלו, זיינען די אותיות ניט
ניכר, עס הערט זיך דער תוכן, דער
„אור“ השכל: בשעת דער שכל ווערט
אויפגענומען אין די כלי השגה של
האדם ווערן די אותיות נתגלה וניכר].³⁶

דאס איז אויך איינער פון די ביאורים
אין דעם חילוק צווישן די אבות און
אמהות — ג' אבות און ד' אמהות:³⁷

דער תואר „אב“ און „אם“ איז פאָר-
בונדן מיט זייער השפעה, הולדת בנים
ובנות און פון די חילוקים צווישן זיי אין
דער השפעה איז: אין טיפת (השפעת)
האב זיינען די „אברי הולד כלולים . .
בהעלם גדול“, אבער די „אם מוציאתו
לידי גילוי בלדתה ולד שלם“³⁸ — מצד
דעם אב, דער „משפיע“, איז נאך דער
דבר המושפע (דער ולד) ניט אין א ציור
גלוי — דער גילוי ההשפעה ובפועל
ממש (בכלי המקבל) איז דורך דער אם.

און דערפאר זיינען דא ג' אבות —
ווייל די השפעה ווי זי איז מצד (און אין)
דעם „משפיע“ (אבות) איז אויסגע-
שטעלט אין דריי בחינות כנ"ל: משא"כ
די אמהות, בחי מקבל, זיינען במספר
ד'.³⁹

ווי זי קומט מצד דעם אויבערשטן:
משא"כ די כוסות יין, וויבאלד זיי זיינען
מרמז אויף דער גאולה ווי זי האט זיך
אויפגעטאן דורך און אין אידן, זיינען זיי
במספר ד' — כולל אויך דעם פערטן
לשון (ולקחתי אתכם לי לעם).

ומהאי טעמא איז נאָר אכילת מצה מן
התורה, ווייל ביי יציאת מצרים (ליל
פסח) איז בפועל געווען בלויז די גאולה
מלמעלה — די ערשטע דריי ענינים.

ה. בעומק יותר יש לומר, אז עס איז
דא א שייכות (פנימית) צווישן מצה
וכוסות (יין) און די (זייערע) מספרים ג'
און ד':

דער חילוק צווישן די מספרים ג' און
ד' איז מובן פון מאמר חז"ל⁴⁰ בנוגע די
אותיות ג' און ד' — „גימ'ל דל'ת —
גמול דלים“. ד.ה. אז גימ'ל איז מרמז
אויפן „גמול“ (נותן) און דל'ת אויפן
„דל“ (מקבל).

און דאס ווערט אויך ארויסגעבראכט
אין די מספרים ג' און ד':⁴¹ א „השפעה“
ווי זי שטייט נאך אין דעם משפיע (נותן),
באשטייט זי פון דריי בחינות, בשעת די
השפעה קומט שוין אן צום מקבל, קומט
צו א פערטע בחינה — דער (שטח וכלי
ה)מקבל⁴² (וועלכע איז פריער געווען
בהעלם אין דער השפעה).

(33) שבת קד, א.

(34) ראה גם לקו"ש ח"י (ע' 202 ואילך), ח"יח
(ע' 322 ואילך) — ע"פ צפוני עה"ת ר"פ ויצא
(ממו"נ ח"ב פ"א), ובדרוש ג' מיני אדם ס"י (אוה"ת
בלק ע' תתקפ ואילך, אוה"ת ענינים ע' צו ואילך
(וראה הנסמן שם בשוה"ג)) ביאור באופן הפכי,
דמספר האורות הוא ד', ודכלים — ג'. ולהעיר
משיחת פסח תרח"ץ (נעתק בהגשפ"ה הנ"ל ע' ו)
דמצות רומזים לכלים. וראה הגש"פ עם ביאורים
(קה"ת תשמ"ז) ע' סה.

(35) ע"ן המשך תרס"ז ע' רח ואילך, שם ע' רפז-
ח. ובכ"מ.

(36) ד"ה לולב וערבה תרנ"ט (ע' לו ואילך).
ובכ"מ.

(37) ברכות טז, ב.

(38) אנה"ק סו"ס כט (קנא, א). וראה גם תניא
פ"ב.

(39) ועד"ז בכללות העולם שכל דבר מורכב מד'
יסודות — אש רוח מים עפר (ראה רמב"ם הל'
יסודות רפ"ד. ומפורש בכ"מ בזהר ותקריז) — ומ"מ
לא נזכר בכל ספר יצירה רק ג". ומבואר בפרדס
(ש' המכריעין פ"ג. הובא ונת' באוה"ת (שמות כרך ז)

שתיית יין וואס האט א טעם, און (ב) אין א מספר פון ד' דוקא.

ז. דער ביאור הנ"ל (אין דעם טעם פון ג' מצות) גיט אויך א הסברה אין א דבר תמוה וואס מען געפינט בנוגע צו מצה:

דער דין איז⁴¹ אז „בלע מצה יצא“ — ס'איז ניטא קיין חיוב צו מרגיש זיין טעם מצה, און אויב נאר ס'איז געווען אכילת⁴² מצה — אפילו דרך בליעה — איז מען יוצא י"ח (משא"כ ביי מרורי⁴³ איז מען ניט יוצא „עד“ שירגיש טעם מרירתו בפיו).⁴⁴

אבער לאידך איז דער דין, אז מ'איז ניט יוצא במצה מבושלת⁴⁵ אדער אפילו מיט א מצה וואס האט זיך געוויקט אין מי פירות⁴⁶, ווייל „אעפ"י שא"צ שיטעס טעם מצה בפיו . . מ"מ המצה עצמה צריך שיהי' בה טעם מצה (ולא שיופג טעמה ע"י טעם אחר).“

איז ניט מובן (ווי מפרשים⁴⁷ פרעגן):

שכנגדם — ג' מצות (כנגד ג' אבות), וד' כוסות (כנגד ד' אמהות). וראה גם גבורות ה' שם בסוף הפרק. לקוטי לוי"צ אגרות ע' רצט. שם ע' שג.

43) פסחים קטו, ב. טשו"ע (ודאדה"ז) אריח סתע"ה סיג (סכ"ה).

44) ראה שו"ע אדה"ז שם: דכיון שנהנה גרונו ממנה ה"ז נקראת אכילה. ואכ"מ.

45) ל' אדה"ז שם (ע"פ מג"א שם סק"ב וט"ז סק"ט).

46) פסחים מא, א. טשו"ע (ודאדה"ז) אריח סתס"א ס"ד (ס"ד).

47) שו"ע אדה"ז שם ס"ב (מג"א שם סק"ז).

48) ל' אדה"ז שם (מט"ז שם סק"ב). וראה ברכות לח, ב: דבעינו טעם מצה. ט"ז סתע"ה שם. וראה מאירי שבהערה הבאה.

49) בי"ח לטאריח סתס"א שם. לבוש סתע"ה שם (נזכר בט"ז שם. וראה ט"ז סתס"א שם). מג"א שם סק"א. ועוד.

ובמאירי פסחים (קטו, ב): ויש שדוחין אף עיקר השמועה לומר שאף בלע מצה לא יצא, ומפני שכל

ו. ע"ז איז בנוגע צו יציאת מצרים:

אין דער גאולה פון מצרים (ווי זי איז געקומען מלמעלה) איז געווען כלול „בכח“ די גאנצע גאולה בשלימותה (אויך די גאולה ווי זי איז געקומען דער-נאך לידי גילוי בפועל ביי מ"ת), ס'איז נאר וואס „דארט“ איז עס בהעלם.

און דאס איז אויך פון די חילוקים צווישן מצה און יין (כוסות):

דער „זכרי“ לגאולה ולחירות⁴⁸ מצד תורה שבכתב — „מוסר אביך“⁴⁹ (משפיע⁵⁰) — איז מדגיש די גאולה ווי דאס איז מצד הקב"ה, און דעריבער⁵¹ איז דאס (א) ע"י אכילת מצה, און (ב) אין א מספר פון ג' (ווייל ווי די „השפעה“ איז כלול אין „משפיע“ שטעלט זיך עס אויס אין דריי, כנ"ל):

די חכמים — תורה שב"פ, „תורת אמת“⁵² (מקבלי⁵³) — האבן (מוסיף גע-ווען און) מתקן געווען אז דער „זכר לגאולה ולחירות“ מוז (אויך) זיין אין אן אופן אז מען זאל דערהערן ווי די גאולה איז מצד המקבל, אידן.

און דעריבער⁵⁴ קומט עס אין (א)

יתרו ע' בתרפה ואילך. סה"מ תרנ"ט שם. ובכ"מ) שיסוד העפר מתגלה ע"י הג' יסודות. ולהעיר מפרסם שם. דג' היסודות שייכים לג' אבות (חגית) יסוד הד' (עפר) — מל' (ואסתר).

40) משלי א, ח. אגה"ק שבהערה 38. וראה לקמן ע' 267 הערה 52.

41) להעיר גם מלקו"ש חכ"ה ע' 248 (והערה 47).

42) מתאים להמבואר בכתבי האריז"ל (פע"ח ש' חמץ ומצה רפ"ב (ואילך). ש' הכוונות ענין הפסח דרוש ו) דג' מצות הם כנגד (ג') מוחין דאבא, וד' כוסות כנגד (ד') מוחין דאימא. ראה בארוכה תו"ח שמות קלד, א ואילך. ועוד.

ולהעיר ג"כ מריה (יא, א) מדלג על ההרים בזכות אבות מקפץ על הגבעות בזכות אמהות. וע"פ המבואר בפנים י"ל שהם כ' ענינים בגאולת מצרים,

אבער מצד דער חפצא, ציווי השם מאכט די מציאות (מצות) מצה, מצד דעם אויבערשטן איז אין דער גאולה געגעבן געווארן דער כח צו איבער-שטעלן אידן אז זיי זאלן נגאל ווערן (אויך מצד זייער מציאות) פון טומאת מצרים. און דעריבער מוז די חפצא „מצה עצמה“ האבן א „טעם מצה“, ווייל די גאולה עצמה האט געגעבן (האט זי דאס געדארפט פריער „האבן“) דעם כח אויף „טעם“ (נאר לפועל האט זיך דאס אויפגעטאן ביי אידן ביי מתן תורה).

אעפ"כ קען מען יוצא זיין אכילת מצה נאר מיט לחם עוני און נישט מיט מצה עשירה (כנ"ל ס"ג) — ד.ה. אז דער „טעם“ וואס איז פאראן און מוז זיין אין דער מצה איז דורכאויס „טעם מצה“, אבער נישט קיין געשמאק ווענוג וואס קומט מצד עפעס וואס איז נישט „מצה“ (ווי דער טעם פון מצה עשירה) —

און ווי דאס שפיגלט זיך אָפּ אין עבודת האדם מיינט עס: „טעם מצה“ איז דער געשמאק אין קבלת עול⁵², נישט מצד דעת — נאר לחם עוני (בדעת). דאס איז נישט דער געשמאק וואס קומט פון שכל אדער מדות, וואס זיי ברענגען טעם און הנאה, נאר — זיין קבלת עול איז ביי אים מיט א געשמאק.

(משיחת אחרון של פסח תשמ"ב)

וויבאלד אַז ביי אכילת מצה פאָדערט זיך נישט אַז דער אדם זאָל מרגיש זיין טעם מצה — פאָרוואָס דאָרף די „מצה עצמה“ יע האבן „טעם מצה“?

והביאור (פנימיות) אין דעם: דאָס וואָס ביי מצות אכילת מצה מוז נישט זיין טעם מצה איז נאָר מצד דעם „גברא“ — ווייל באַ די אידן איז גאולה מצרים, וואָס איז געקומען מלמעלה, אַז ענין איז וועלכן זיי האָבן נישט א „טעם“, כנ"ל; און דערי-בער איז בלויז מוכרח אכילת מצה, באופן אַז זי זאָל ווערן דם ובשר כבשרו (— אַז די גאולה זאָל נתעצם ווערן מיט'ן עצם הנגאל), אָבער — לאו דוקא אַז חך אוכל יטעם⁵¹, לאו דוקא אַז ער זאָל פילן א טעם והנאה פון טעם מצה⁵².

הפרק מצינו שאומרים תמיד טעם מצה בעינו (ראה פסחים שם (ע"א) לא ניכריך איניש מצה ומרור כו' (ובמאירי שם). ועוד). וראה לקמן הערה 52.

(50) הביאור ע"פ נגלה — ראה הנסמן בהערה הקודמת. ועוד.

(51) איוב יב, יא.

(52) והא דאין יוצא י"ח מצה כשלועסה יחד עם מרור בזמן הזה, שהמרור שהוא מד"ס מבטל את טעם המצה שהיא מן התורה (ש"ע אדה"ז סתע"ה סט"ז (מפסחים קטו, א ורש"י ורשב"ם ועוד שם. מג"א שם סק"ג). וראה שם סכ"ו. כשלועסן יחד שאז הוא מרגיש טעמן בפיו) — עכציל שאין החסרון בענין הרגשת טעם מצה בפיו (הגברא) כפשוטו — שהרי אי"כ מאי נפקי' בין מרור דאורייתא ומרור דרבנן? — ועכציל שהכוונה כאן לדין ביטול (והשייך להחפצא דהמצה). ואכ"מ.

(53) להעיר מלקו"ש חט"ז שנשמן לעיל הערה 27.

וארא ב

דעריבער איז רש"י מפרש, אז דאס איז ניט אזוי, נאך „ויבלע מטה אהרן“ מיינט כפשוטו: „מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כולו“, אז ווערנדיק צוריק א מטה האט ער זיי בולע געווען.

לכאורה איז דער טעם פארוואס רש"י איז אזוי מפרש — אע"פ אז אין פסוק ווערט ניט דערמאנט אז „חזר ונעשה מטה“ — ווייל דאס איז דער פשוט'ער טייטשט פון די ווערטער „ויבלע מטה אהרן גו'" (ניט „ויבלע תנין אהרן").

ולהעיר אז באופן זה איז נאכמער מודגש דער פלא ונס שבזה, אז דער מטה אהרן האט געטאן די פעולת הבליעה, וואס איז לגמרי ניט בגדרי הטבע.

ב. לפ"ז דארף מען פארשטיין:

די גמרא זאגט בנוגע דעם פסוק „ויבלע מטה אהרן את מטותם“ — „נס בתוך נס“: ועד"ז שטייט אין מדרש אז דא איז געשען א „נס גדול“. איז ניט

א. אין דער פרשה וועגן מופת המטה' — נאך „וישלך אהרן את מטהו לפני פרעה ולפני עבדיו ויהי לתנין“ און „ויעשו גם הם חרטומי מצרים בלה-טיהם כן וישליכו איש מטהו ויהיו לתני-נים“ — פירט אויס דער פסוק „ויבלע מטה אהרן את מטותם“.

שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „ויבלע מטה אהרן“ און איז מפרש „מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כולו“.

אין פשטות קומט דא רש"י באווארע-נען בפירושו זה: אין פסוק ווערט ניט דערציילט, אז נאך דעם (ווי דער מטה אהרן איז געווארן א תנין) איז דער תנין צוריק פארוואנדלט געווארן אין א מטה, במילא וואלט געווען אז ארט צו אג-נעמען, אז דער „ויבלע“ דא מיינט אז זייענדיק א תנין האט ער בולע געווען די תנינים פון די חרטומים: און דאס וואס דער פסוק רופט עס אן „ויבלע“ מטה אהרן את מטותם, איז עס דער-פאר וואס בטבעם זיינען זיי געווען מטות (מטה אהרן און מטות החר-טומים).

(1) פרשתנו ז, ייב.

(2) כ"ה בדפוס א' וב' וכמה כתי' רש"י (שתח"י). שה"ה הוא „ויבלע מטה אהרן“. ובא' מכת"י רש"י (שתח"י) מעתיק רש"י בהדיה גם התיבות „את מטותם“. וראה לקמן בפנים סעיף יא ובהערות שם.

(3) ראה לקמן הערה 7.

(4) ראה רא"ם, גוי"א רע"ב ועוד בפרש"י כאן.

פרש"י שבת צז, א.

(5) כמו שפי' בראב"ע כאן. וכ"ה דעת הרלב"ג כאן (וראה גם בחי' כאן בסופו). — ובראב"ע כ' על הפי' „כי אחר ששב (מטה) בלע מטותם“ — וזה פלא גדול. וראה לקמן בפנים סעיף ג. וש"נ.

(6) ראב"ע כאן.

(7) במהרש"ל כאן (יריעות שלמה ומנחת יהודה כאן) מפרש גם בפרש"י שהבליעה היתה בהיותו תנין ותנין אהרן בלע התנינים שלהם, ומביא רא"י מלשון רש"י „מאחר“ ולא „לאחר“. אבל כבר הקשו על דבריו בכמה מפרשים (ראה בארוכה הואיל משה (לתלמידו — בעל מט"ם) — באר התורה ריש פרשתנו. וכ' שטי"ס בפרש"י וצ"ל „לאחר“ כבפירוש רש"י בש"ס (הובא לקמן בפנים סעיף ג). וכ"ה בדפוס ראשון ובא' מכת"י רש"י (שתח"י), וכן הועתק ברא"ם, גוי"א ועוד. ובדפוס שני: אחר שחזר.

(8) שבת צז, א.

(9) כ"ה הלשון בתנחומא כאן ג: נס גדול נעשה במטה. ובשמור' (פ"ט, ז) הובא תחלה מאמר רא"י „נס בתוך נס“ ואח"כ דברי ר"י ב"ר חנינא. נס גדול נעשה במטה. וראה לקמן שוה"ג להערה 32.